

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Rumänien 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Rumänien är en parlamentarisk demokrati där de mänskliga rättigheterna i regel respekteras. När det gäller rättsstatens principer har betydande framsteg skett de senaste åren beträffande korruptionsbekämpning och reformer för att stärka rättsväsendets oberoende.

Det förekommer utmaningar på ett antal områden, som romers rättigheter, jämställdhet, samt funktionshindrades och HBTQ-personers rättigheter. Stereotypa negativa föreställningar om romer är mycket vanligt förekommande i samhället. Rumänien är ett av EU:s största ursprungsländer för olika former av människohandel rörande sexuell exploatering, tvångsarbete och tiggeri. Arbetet med att bekämpa detta bedöms dock av Europarådets expertgrupp gå i positiv riktning.

Rumänien återfinns bland EU:s fattigaste länder, löneläget är mycket lågt och över tre miljoner rumäner uppskattas sedan början av 1990-talet ha lämnat landet. Även beträffande fattigdomsbekämpning går dock utvecklingen i positiv riktning. Romer är överrepresenterade bland de som lever i fattigdom. Den romska minoritetens levnadssituation har förbättrats, men från låga nivåer och gapet till majoritetsbefolkningen kvarstår. Antalet gatubarn har minskat betydligt sedan början på 1990-talet men det förekommer fortfarande. Andelen barn som inte fullgör den obligatoriska skolan är hög, år 2015 cirka 19 procent, barn från landsbygden i vissa regioner samt romska barn och barn med särskilda behov är mer utsatta.

Det förekommer rapporter om övervåld av polis och gendarmeri, vilket framförallt drabbar romer. Situationen i fängelserna har förbättrats något, men problem med överbeläggning kvarstår.

Andelen kvinnliga förtroendevalda på nationell och lokal nivå är låg men ökade i det senaste parlamentsvalet i december 2016.

Det finns ett medborgarinitiativ som behandlas i parlamentet om att ändra konstitutionen så att definitionen av äktenskap är att det är en union mellan en man och en kvinna.

Samhället är ofta inte anpassat för funktionsnedsatta och levnadsförhållandena på institutioner har kritiserats. Arbetet med att stänga stora institutioner och utveckla alternativt boende fortsätter.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Det rumänska rättsväsendet har fyra instanser med Högsta domstolen som högsta överprövningsorgan. Utöver detta finns militärdomstolar, specialdomstolar och en författningsdomstol. Domstolarna i Rumänien är formellt självständiga i sin verksamhetsutövning och rätten till en rättvis rättegång garanteras av konstitutionen och annan lagstiftning. I allmänhet följs detta utan några större anmärkningar. Det förekommer påståenden om att personer inom rättsväsendet arbetar för underrättelsetjänstens räkning, trots att detta formellt är förbjudet. Det förekommer också uppgifter om otillbörlig påverkan på domare och åklagare. Korruption är relativt vanlig inom många av samhällets funktioner, men det finns samtidigt en växande insikt hos befolkningen om korruptionens negativa inverkan i samhället. Detta har vid flera tillfällen de senaste åren manifesterats i stora demonstrationer till stöd för korruptionsbekämpningen. Det är framför allt vanligt med korruption inom hälsovården samt vid offentliga upphandlingar, vanligtvis i form av anbudsmanipulationer och jäv. Situationen har förbättrats de senaste åren gällande de offentliga upphandlingarna och det finns ny lagstiftning på området.

Ombudsmannaämbetet kan utmana undantagsförfordningar i författningsdomstolen. Dessa är ett vanligt sätt för rumänska regeringar att snabbt utfärda lagar utan parlamentets inblandning. Den Rumänska

Helsingforskommittén (APADOR-CH) har rapporterat att ombudsmannen upprepade gånger misslyckats, eller saknat vilja, att invända mot flera kontroversiella förordningar, trots påtryckningar från det civila samhället. Ombudsmannaämbetet har begränsad makt och ingen befogenhet att föra talan för enskilda medborgare eller institutioner i rättsprocesser.

Det årliga *Rule of law Index* från *World Justice Project* 2016 placerar Rumänien på plats 32 av 113 länder.

Sedan EU-inträdet 2007 står Rumänien under särskild översyn av EU-kommissionen genom Mekanismen för samarbete och kontroll (CVM), som ska följa och stödja reformering av rättsväsendet och korruptionsbekämpning. De senaste två årens CVM-rapporter visar en positiv utveckling på båda områdena. Återstående utmaningar uppges bland annat vara att se till att tillsättningar av seniora domare och åklagare alltid är meritbaserade och att stärka möjligheterna att förhindra otillbörliga påtryckningar på dessa yrkeskategorier. När det gäller antikorrupsionsarbetet måste genomförda reformer blir motståndskraftiga.

Antikorrupsionsarbete på hög nivå bedrivs främst inom de två myndigheterna *Direcția Națională Anticorupție* (DNA) och *Agentia Națională de Integritate* (ANI). DNA är en myndighet med 120 åklagare och ett stort antal poliser som sedan 2012 i en allt högre takt utrett och åtalat politiker, på både lokal och nationell nivå, men även företrädare för institutioner och näringslivet samt domare och åklagare. Bland annat har sju före detta ministrar, närmare 50 parlamentsledamöter, uppemot 200 borgmästare och flera partiledare åtalats eller dömts för korruption från 2014 till augusti 2016.

Antikorrupsionsmyndigheten är utsatt för omfattande kritik i media, bland annat, av höga politiker vilka själva är föremål för utredning. Det har förekommit att det rumänska parlamentet beslutat att upprätthålla brottsmisstänkta parlamentarikers immunitet. Parlamentet har också genom olika lagförslag, dock hittills utan framgång, försökt försvåra DNA:s arbete. ANI har till uppdrag att utreda misstankar om olagligt införskaffade tillgångar och har möjlighet att förverka egendom som förvärvats genom brott. Verkställanden har dock visat sig vara svåra att genomföra, bland annat, beroende på de stora möjligheterna att överklaga beslut.

Rumänien placerades år 2015 på plats 58 av 168 länder i *Transparency International's* index för upplevd korruption. Trenden är positiv och år 2006 - året före Rumäniens EU-inträde 2007 - låg landet på plats 84 av 163 länder.

Det Nationella rådet för bekämpning av diskriminering (CNCD) är den juridiska myndighet som ansvarar för tillämpningen av Rumäniens och EU:s antidiskrimineringslagstiftning samt hanterar den nationella antidiskrimineringsplanen.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Grundlagen ger medborgarna möjlighet att delta i regelbundet återkommande val, baserade på allmän och lika rösträtt som inträder vid 18 års ålder. Rumänien är en parlamentarisk republik med en president och en premiärminister. Parlamentet består av två kamrar; senaten och deputeradekammaren. Antal ledamöter har minskat vid de senaste valen i enlighet med ett beslut om att få ner antalet parlamentariker i de båda kamrarna. Vid parlamentsvalet 2016 var antalet ledamöter 308 i deputeradekammaren respektive 134 i senaten, sammanlagt 442 ledamöter. Det var en minskning med totalt 146 ledamöter jämfört med valet år 2012. Medborgarna har rätt att rösta, demonstrera, samt ställa upp i allmänna val. I Rumänien råder politisk pluralism med flerpartisystem. Det finns en opposition med reella möjligheter att agera.

Generellt åtnjuter politiska partier och parlamentet ett lågt förtroende. I april 2016 visade en mätning (INSCOP) att endast 13 procent kände ett visst eller högt förtroende för parlamentets arbete medan motsvarande siffra för de politiska partierna var 8 procent. Detta kan till exempel jämföras med förtroendesiffror för försvaret om 76 procent och 60 procent för antikorrupsionsmyndigheten DNA. År 2015 kategoriserades Rumänien i *The Economist's* demokratiindex som en "demokrati med brister", landets placering var 59 av 167 jämförda länder.

Efter en brand på nattklubben Colectiv hösten 2015 då 64 ungdomar dog på grund av bristande brandsäkerhet hölls omfattande demonstrationer i landet under parollen "korruption dödar". Den socialdemokratiskt ledda regeringen avgick i november samma år med anledning av protesterna och en

teknokratregering ledd av före detta EU-kommissionären Dacian Cioloş tillträdde med mandat fram till parlamentsvalet den 11 december 2016.

Administrativt är landet indelat i 42 län (så kallade *județ*). Landet hade senast lokalval den 5 juni 2016, dessa genomfördes utan några betydande anmärkningar. Organisationen *Expert Forum* rapporterade om ett sextiototal mindre incidenter. Vid presidentvalet 2014 förekom rapporter om administrativa problem vid valet, särskilt rörande utlandsröstningen. Detta resulterade i landsomfattande protester och bidrog till att president Klaus Iohannis vann andra valomgången, före den segertippade då sittande premiärministern Victor Ponta. Inför parlamentsvalet 2016 genomfördes flera skärpningar av regelverket. Exempelvis videofilmades röstningsförfarandet och röstsammanräkningen, fram till det att personalen lämnat vallokalen, och betydligt fler röstlokaler för utlandsrumäner inrättades. Valet den 11 december bedöms ha varit transparent och väl genomfört.

Enligt den rumänska konstitutionen har varje etnisk minoritet som inte lyckas uppbåda ett eget politisk parti över spärren om fem procent rätt till en plats i deputeradekammaren, med förbehållet att platsen endast kan representeras av en organisation från varje minoritetsgrupp. Valet av organisation bestäms av en kommitté bestående av de minoritetsorganisationer som redan finns representerade i parlamentet, vilket gör det i praktiken omöjligt för minoritetsgrupper att byta ut sina representanter. För närvarande är 18 minoritetsgrupper representerade. Den ungerska minoriteten är väl representerad i förhållande till sin storlek och har ett eget parti som fick över fem procent av rösterna.

Den inflytelserika ortodoxa kyrkan ska, enligt de egna officiella riktlinjerna, inte agera politiskt men det finns exempel på att detta skett. Under våren 2016 samlades namnunderskrifter in i samband med gudstjänster för att väcka frågan om att ändra konstitutionen för att förbjuda samkönade äktenskap.

Det civila samhällets utrymme

Konstitutionen garanterar förenings- och församlingsfrihet, vilket respekteras av myndigheterna, och civilsamhällesorganisationer tillåts att verka fritt. Det förs en regelbunden dialog mellan organisationer och politiker. Sedan november 2015 finns det också ett ministerium för

regeringens dialog med medborgare och civilsamhället. Ministeriet ska även verka för att förbättra transparensen och öka tillgången till myndighetsinformation.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Grundlagen förbjuder tortyr och det förekommer inga av statsmakten sanktionerade mord eller utomrättsliga avrättningar. Inga utläningar kan enligt lag utvisas till länder där deras liv är i fara eller där de riskerar att utsättas för tortyr. Det finns en nationell förebyggande mekanism - upprättad i enlighet med det frivilliga protokollet till tortyrkommittén - inom ombudsmannaämbetet. Vid ett besök 2016 av experter från underkommittén för förebyggande av tortyr (SPT) påpekades att det är viktigt att den nationella mekanismen är oberoende och väl resurssatt. Det bedömdes vidare att det saknades en oberoende institution för att ta emot och utreda anmälningar om övervåld av polis.

Det förekommer återkommande rapporter och vittnesmål om misshandel, kränkande behandling, trakasserier och övervåld av polis och gendarmeri. Den romska befolkningen är i detta hänseende särskilt utsatt. En rapport i maj 2015 av Rumänska Helsingforskommittén (APADOR-CH) beskrev ett flertal fall från Racoş, där den lokala polisen frekvent, och till synes provocerat, under flera års tid misshandlat personer från den romska befolkningen på orten. En utredning påbörjades men lades ner i brist på bevis.

SPT noterade att framsteg skett när det gäller förhållandena i fängelserna men att det återstår mycket att göra för att minska överbeläggningen i både fängelser och häkten. Trots förbättringar ligger rumänska fängelser under europeisk genomsnittsstandard när det gäller boendet, mat, möjligheter till sysselsättning, rekreation och sport etc.

Rumänien har kritiserats av FN:s kommitté mot tortyr 2015 för längden av frihetsberövande, förhållandena för anhållna och häktade personer, samt det låga antalet åtal i fall av påstått övervåld av polis och häktepersonal. Rumänien uppmanades vidare av kommittén att bekämpa övervåld mot romer och rasistiska attityder inom de rättsvårdande myndigheterna. Förhållanden för intagna i fängelserna och psykiatriska institutioner

kritiserades också. Kommittén var vidare bekymrad över återkommande rapporter om förekomsten av förhørscenter upplåtna för CIA, så kallade *black sites* under åren 2003-2006, där inhuman behandling av de intagna skulle ha förekommit. Rumänska myndigheter uppmanades fortsätta sina undersökningar och rapportera till kommittén om detta.

Rumänien är, enligt Eurostat, ett av de större ursprungsländerna inom EU för människohandel och fungerar även som destinationsland, särskilt från Moldavien. Myndigheten ANITP ansvarar för att bekämpa brottet och deras statistik för 2015 visar att bland de 880 registrerade fallen rörde 498 sexuell exploatering, 180 tvångsarbete och 69 tiggeri. De flesta hade utnyttjats i Italien och Spanien men även i Tyskland, Danmark och Storbritannien. Europarådets senaste expertrapport (GRETA) 2016 bedömde att utvecklingen när det gäller bekämpande av människohandel sedan 2012 har gått i positiv riktning på flera områden i Rumänien, bland annat med genomförda kampanjer för att öka kunskaperna om problemet och ett stort antal fällande domar i mål om människohandel.

Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet enligt grundlagen.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Konstitutionen och lagen förbjuder godtyckliga arresteringar, vilket i stort efterlevs av myndigheterna. Anhållande och häktning beslutas av domare. Anhållande får ej överskrida 24 timmar och häktning kan beslutas för 30 dagar i taget upp till 180 dagar.

Rättssäkerhet

Konstitutionen stipulerar rätten till en rättvis rättegång och ett oberoende domstolsväsende. Barn är delvis straffbara mellan 14 och 16 år och från 16 fullt straffbara, men med ett påföljdssystem som tillämpas för underåriga. Det finns rätt till offentligt juridiskt biträde och rättegångar är öppna för allmänheten.

Straffrihet

En granskning av Rumänska Helsingforskommittén visade att av totalt 3 034 anmälningar mot poliser för övervåld mellan 2012 och 2014, ledde endast 14 till prövning av domstol, varav endast fyra domar var fällande. Ledamöter i

parlamentets två kamrar har åtalsimmunitet. Denna kan upphävas genom omröstning i senaten och deputeradekammaren. I de flesta fall beviljas upphävande av immunitet men det har även förekommit att den har upprätthållits, till exempel i förundersökningar gällande korruption.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrandefrihet i både tal och skrift, vilket respekteras generellt. Det förekommer ingen censur och det finns ett flertal oberoende medier i landet. Flera TV- och radiostationer samt tidningar har dock i olika grad kopplingar till partier eller enskilda politiker. Reportrar utan gränser placerade i sin granskning av pressfrihet 2016 Rumänien i kategorin ”godtagbar situation”. Deras index ger landet plats 49 av 180 länder.

Allmänheten har enligt lag rätt till information från myndigheter i den mån denna är relaterad till officiellt beslutsfattande. Civilsamhällesorganisationer och medier har rapporterat att lagen tillämpas otillräckligt och inkonsekvent och det har krävts att fall tagits till domstol för att myndighetsinformationen ska tillgängliggöras. Situationen har på senare tid förbättrats avsevärt, bland annat genom att departementens internetsidor blivit bättre.

Mötes- och föreningsfrihet

Konstitutionen garanterar förenings- och församlingsfrihet och ger rätt för obehävarade medborgare att samlas. Rätten att fritt ansluta sig till politiska och fackliga organisationer är reglerad i grundlagen, liksom rätten att utlysa strejker. Strejker kan begränsas om dessa bedöms hota samhällsviktiga funktioner.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen garanterar religionsfrihet och innehåller bestämmelser om skydd av religiösa minoritetsgrupper. Den överväldigande majoriteten av befolkningen, cirka 86 procent, är rumänsk-ortodox. Mindre grupper innefattar katoliker, grekkatoliker, protestanter och muslimer, vilka alla har en historisk närvaro i regionen.

I media förekommer inte sällan öppen anti-muslimsk retorik och misstänkliggörande. Ett landområde som tilldelats den muslimska församlingen i Bukarest för ett moskébygge utsattes under 2016 för protestaktioner och flera politiska partier drev under lokalvalet 2016 frågan om att stoppa moskébyggen i Bukarest. Det har under de senaste åren även

inträffat antisemitiska incidenter som vanhelgande av synagogor, förnekande av förintelsen och minneshögtider för den tidigare pro-nazistiska rörelsen *Järngardet*.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Rumänien har ratificerat de åtta centrala ILO-konventionerna. Det förekommer vissa restriktioner i strejkrätten och när det gäller möjligheterna att ingå kollektivavtal. En lag 2011 inskränkte rätten att ingå nationella kollektivavtal, och de flesta löneavtal ingås nu på företagsnivå. Sedan november 2015 finns en nationell strategi för dialogen mellan arbetsmarknadens parter där olika problem som behöver åtgärdas identifierats. I denna konstaterades att relationerna i Rumänien mellan arbetsmarknadens parter var spända. Den uppskattade andelen anslutna till fackföreningar är relativt hög men det finns ingen entydig statistik, den varierar mellan en tredjedel (ICTWSS) och uppskattningar av facken själva att uppemot hälften av arbetstagarna är fackanslutna. En rapport av civilsamhällesorganisationen *Friedrich Ebert Stiftung* i mars 2016 noterade en lagändring i december 2015 som utökade fackförbundets möjligheter att ingå kollektivavtal, men konstaterade att det återstår utmaningar.

Lagen föreskriver 40 timmars arbetsvecka med övertidsersättning för arbete därutöver, totalt får arbetsveckan inte överstiga 48 timmar. Den betalda semestern ska uppgå till minst 21 dagar per år. Lönerna ligger 2016 i Rumänien på cirka 20 procent av EU-genomsnittet och kostnadsläget är runt 51 procent av EU-genomsnittet.

Enligt organisationen *Romani CRISS* är diskriminering på arbetsmarknaden vanligt förekommande mot den romska befolkningen. De har i större utsträckning än majoritetsbefolkningen inte fullgjort skolplikten och arbetar oftare i den informella sektorn eller är beroende av det sociala skyddsnätet.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Den förväntade medellivslängden var 2015 enligt Världshälsoorganisationen (WHO) 75 år i Rumänien, vilket kan jämföras med 2005 då den var 71,9 år. Under 2014 gick enligt Världsbanken 5,6 procent av Rumäniens totala BNP till sjukvården vilket är den lägsta andelen i EU. Romer uppskattas i olika

studier ha lägre förväntad livslängd än majoritetsbefolkningen och vara mer utsatta för fattigdomsrelaterade sjukdomar.

Akutsjukvården är kostnadsfri men i praktiken styrs tillgången många gånger av patientens ekonomiska resurser. Den reguljära vården kräver att medborgarna är anslutna till en sjukförsäkring, vilken erhålls vid anställning eller när socialbidrag ges samt kan betalas av egenanställda. Korruptionen är utbredd inom sektorn och det är vanligt att patienter betalar mutor till läkare och sjuksköterskor som en försäkran om god och snabb vård. På grund av låga löner väljer många läkare att söka arbete utomlands, vilket har lett till att det råder läkarbrist i landet. Situationen har samtidigt sakta men säkert förbättrats under de senaste 10 åren.

Problem har tidigare uppdagats gällande psykiatrivården och trots att situationen den senaste tiden har förbättrats återstår problem. Kritik från Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr (CPT) riktades 2015 mot överbeläggningar, och Rumänien har bland annat uppmanats se till att individuella behandlingsplaner upprättas för patienterna.

Sexualundervisning är i stort sett icke-existerande i skolan. Preventivmedel kan lätt införskaffas men tonårsgraviditeter per capita var enligt WHO år 2014 den högsta i EU och den romska minoriteten är överrepresenterad. Kvinnor har laglig rätt till säker abort till och med graviditetsvecka 14, därefter av medicinska skäl. Antalet barnmorskor är lågt och yrkets status inom sjukvården är svag. Mödradödligheten var, enligt Världsbanken 2015, fortsatt den högsta i EU med 31 per 100 000 födselar, trots att situationen har förbättrats avsevärt sedan 1990. Även spädbarnsdödligheten var enligt Världsbanken 2015 den högsta i EU med tio fall per 1 000 födselar.

Förekomsten av hiv har enligt en WHO studie 2015 ökat mer än 50 procent sedan 2006. Från tidigare lägre nivåer har smittade inom gruppen drogmissbrukare ökat, vilket enligt WHO visar på vikten av god tillgång till skadereducerande åtgärder.

Rätten till utbildning

Det rumänska utbildningsväsendet är i många hänseenden eftersatt och har problem med otillräckliga resurser, en ojämn kvalitet där vissa skolor är undermåliga och har brist på kvalificerad personal. Under 2016 motsvarade

de statliga utgifterna för utbildning enligt Eurostat 3,6 procent av Rumäniens BNP.

Alla rumänska barn har rätt till kostnadsfri utbildning och skolplikt gäller i elva år, från förberedande skolår till tionde klass. Det tillkommer emellertid kostnader som vissa läroböcker, anteckningsböcker, pennor och ibland, transportkostnader. Det förekommer vanligtvis ingen gratis skolmåltid. Extrakostnaderna medför att barn från familjer som lever i fattigdom kan tvingas avsluta sina studier i förtid. Gymnasieutbildningen är gratis men liknande kostnader som i grundskolan förekommer. På universiteten finns det en viss andel fria skolplatser vid de olika utbildningarna som fördelas efter betyg. Övriga får betala en avgift som vanligtvis uppgår till mellan 2 000 och 10 000 SEK per år beroende på universitet och utbildning

Fortfarande är det många, framförallt barn från landsbygden och från fattiga familjer, däribland romska barn, som aldrig avslutar grundskolan. Rumänien hade 2015, enligt uppgifter från Eurostat, den tredje högsta andelen i EU av barn som inte fullgör grundskolan, 19 procent av de som påbörjat skolgången. I juni 2015 antogs en strategi för att angripa orsakerna till att barn avbryter den obligatoriska skolgången och under 2016 har flera EU-finansierade program lanserats för att vända trenden. Det rör sig till exempel om riktade lönebidrag till särskilt kvalificerade lärare för tjänstgöring i utsatta områden.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Rumänien rankades på plats 50 av 188 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2016 och återfinns därmed i gruppen ”mycket högt utvecklade länder”. *Bertelsmanns sociala rättvisaindex* – vilket jämför EU-länderna enligt i 36 indikatorer inom de sex områdena förebyggande av fattigdom, rättvis tillgång till utbildning, tillgång till arbetsmarknaden, social sammanhållning och icke-diskriminering, hälsa och rättvisa mellan generationerna – placerade 2016 Rumänien som land 27 av 28. Rumänien är ett av EU:s fattigaste länder och Eurostat uppskattade 2016 att 37 procent av rumänerna lever med en överhängande risk för fattigdom eller social isolering, vilket utgör en klar förbättring jämfört med 2008 då siffran uppskattades till 44 procent. Det finns stora skillnader i levnadsstandarden mellan städer och landsbygd, till exempel ligger Bukarest över EU-genomsnittet i levnadsstandard. Rumänien har en nationell strategi för bekämpande av fattigdom.

Minimilönen låg i november 2016 på 1 250 RON, motsvarande cirka 2 650 SEK, vilket är en fördubbling sedan 2010. Det beräknas att runt 20 procent av arbetstagarna på den formella arbetsmarknaden tjänar runt minimilönen. Beloppet ligger under den nationella fattigdomsgränsen om 60 procent av medianlönen. I september 2016 var den genomsnittliga nettolönen 2 900 RON motsvarande 6 300 SEK i månaden. Den informella sektorn är stor och beräknades 2015 i en studie från *Johannes Kepler University of Linz* uppgå till 28 procent av BNP. Särskilt på landsbygden är det vanligt att inkomsterna drygas ut med självhushåll.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

All form av könsdiskriminering är förbjuden enligt lag. I den senaste rapporten från Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE) framgår dock att Rumänien ligger sämst till gällande jämställdhet bland EU-länderna och bedömdes dessutom ha blivit sämre under den angivna perioden.

De stereotypa könsrollerna är starka i samhället och innebär att kvinnan ofta har huvudansvaret för barn och hem. Samtidigt är andelen högskoleutbildade kvinnor hög. Statistik från EU-kommissionen 2015 anger att en lägre andel kvinnor arbetar, 57 procent, i jämförelse med männen, 75 procent, samt att 10 procent av styrelseledamöterna i Rumäniens största bolag i april 2016 var kvinnor. Inkomstskillnaderna är relativt små och män tjänade 2014 i genomsnitt 10 procent mer än kvinnor. Sommaren 2016 infördes en tvåårig föräldraledighet med ersättning om 85 procent av lönen, utan någon begränsning av den inkomstnivå som ersätts.

Den kvinnliga representationen bland förtroendevalda på lokal och nationell nivå är svag. Andelen kvinnliga borgmästare utgjorde 2016 fem procent och vid parlamentsvalen i december 2016 ökade antalet kvinnliga ledamöter från 11 till 19 procent. I den teknokratiska regeringen 2016 var 8 av 23 ministrar kvinnor, vilket var den högsta andelen någonsin.

Våld i hemmet är vanligt förekommande. I augusti 2016 ratificerade Rumänien Europakonventionen om våld mot kvinnor. En allians av 23 kvinnorrättsorganisationer är mycket aktiva med att lyfta frågan om våld i hemmet mot kvinnor. Debatten har 2016 bland annat fokuserat på hur lagen om besöksförbud ska kunna skärpas. Kvinnorrättsorganisationer har påpekat

brister när det gäller polisens bemötande av offer för sexuellt våld och våld inom familjer. De uppskattar också att det finns ett mörkertal i antalet anmälda brott. Den officiella statistiken för våldtäkter mellan åren 2008 och 2014 visar en nedgång från 1016 till 875 och när det gäller sexuellt våld en uppgång från 550 till 641.

Det finns en myndighet för jämställdhetsfrågor och en nationell handlingsplan för jämställdhet har antagits för perioden 2014 till 2017. Frivilligorganisationer har kritiserat myndigheterna för bristande initiativ gällande genomförande av planen. Flera frivilligorganisationer arbetar för att främja jämställdhet i landet.

Barnets rättigheter

Rumänien har tillträtt och anpassat sina lagar efter FN:s barnkonvention och landet har en nationell strategi för att stärka barns rättigheter. Gällande situationen för barn med funktionsnedsättning är samhället i stort sällan anpassat för deras behov, vilket bland annat har framhållits av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter efter ett besök 2014. Arbetet har fortsatt med att lägga ner de gamla barnhemsinstitutionerna där många barn gravt vanvårdades. Detta uppdagades i samband med kommunismens fall och levnadsförhållandena i de kvarvarande har enligt Unicef, förbättrats. *Amnesty International* uppskattade i en rapport 2016 att det fortfarande finns 25 000 barn med kroppsliga och mentala funktionsnedsättningar i psykiatriska institutioner. Såväl Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter och FN:s kommitté mot tortyr har kritiserat förhållandena på institutioner och det förekommer rapporter i media om missförhållanden.

Tvångs- och barnarbete är förbjudet enligt lag. Minimialder för förvärvsarbete är 16 år, men 15-åringar kan anställas med målsmans tillåtelse. Barn mellan 15 och 18 år får arbeta högst sex timmar per dag och maximum 30 timmar per vecka, förutsatt att deras skolgång inte påverkas. Det förekommer trots detta uppgifter om att många barn arbetar och inte går i skolan. Exploaterande tiggeri är förbjudet om det innefattar utnyttjande av barn och funktionsnedsatta personer.

Unicef uppskattar att det finns drygt 1 200 barn som lever på gatan i Bukarest. Antalet uppskattas ha minskat betydligt i jämförelse med hur situationen var under 1990- och början av 2000-talet, vilket noterades av FN:s kommitté för barnets rättigheter i en rapport 2009. Europarådets

kommissionär för mänskliga rättigheter uttryckte dock efter besök 2014 i landet oro över att problemet kvarstår med en andra generation gatubarn, samt påtalade problemen med de många barn som lämnas kvar hemma när en eller båda föräldrarna lämnar landet för arbete utomlands.

Att barn inte registreras vid födseln är fortfarande ett relativt utbrett problem i Rumänien och är särskilt vanligt bland den romska minoriteten. Detta medför att barnen kan hamna utanför både sjukvårds- och skolsystemet. Sommaren 2016 ändrades emellertid regelverket och det är numera betydligt enklare att erhålla födelsebevis.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Rumänien har totalt ett tjugotal officiella nationella minoriteter, varav många har en historisk förankring till olika geografiska områden. De två största minoriteterna är romer och ungrare. Europarådet uppskattar att det finns cirka 1,85 miljoner romer i Rumänien, vilket motsvarar åtta procent av befolkningen. Vid den senaste folkräkningen 2011 var den officiella siffran cirka tre procent. Skillnaden anses dels bero på att det finns ett betydande negativt socialt stigma gentemot romer, vilket gör att många inte anger sin romska bakgrund, dels att många romer saknar identitetshandlingar. Den ungerska minoriteten utgjorde sex procent av befolkningen.

Rumäniens lagar förbjuder i princip alla former av diskriminering och författningen och vallagarna garanterar varje officiell etnisk minoritet en representant i parlamentets deputeradekammare. Lagen stipulerar också en rätt att få officiella dokument, utbildning och allmän samhällsinformation översatt till det egna språket parallellt med rumänska i samhällen där minoriteten utgör mer än 20 procent av befolkningen. Det har dock rapporterats att myndigheter har problem med att följa lagen.

Den romska minoriteten är särskilt utsatt i Rumänien. Fördomar om romer är utbredda i hela det rumänska samhället och det finns även ett avståndstagande från romsk sida mot majoritetsbefolkningen, som bland annat är grundad i historiska övergrepp. Här kan särskilt noteras perioden när romer hölls som slavar (avskaffades 1864) och andra världskriget när Rumänien inledningvis stod på Axelmakternas sida. En rapport 2016 från EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) som mätte upplevd diskriminering visar att Rumänien låg bättre till än genomsnittet av de nio

EU-länder som undersöktes. Trots detta var det 29 procent av de tillfrågande rumäska romerna som upplevt sig vara diskriminerade åtminstone en gång de senaste fem åren. Bland de som upplevt detta det senaste året hade endast 11 procent anmält diskrimineringen till relevant myndighet. Romer utgör inte en homogen grupp utan består av många undergrupper – historiskt uppdelade i olika yrken – som i stor utsträckning påverkar förutsättningarna både ekonomiskt men även för integrationen i samhället. Många välintegrerade romer identifierar sig inte som romer på grund av det negativa stigma som finns. Levnadssituationen för romer har förbättrats de senaste 20 åren, men från låga nivåer och gapet till majoritetsbefolkningen har inte minskat. Många romer lever fortfarande under fattigdomsgränsen, är socialt och ekonomiskt marginaliserade, underutbildade, med undermåligt boende, dålig hälsovård, och är mer än majoritetsbefolkningen utsatta för arbetslöshet, diskriminering och trakasserier, till exempel från ordningsmakten. Analfabetism och låg utbildningsnivå är mångdubbelt mer förekommande inom den romska minoriteten. En större andel av romerna än majoritetsbefolkningen saknar elektricitet, vatten och avlopp samt lagfarter till sitt boende. Både *Amnesty International* och *Romani CRISS* rapporterar om evakueringar där de boende tvingats flytta till hälsofarliga områden i väntan på nya direktiv från myndigheterna eller inte erbjudits något boende alls. Romer har också kortare förväntad livslängd än övrig befolkning. Enligt Världsbanken levde 33 procent av romerna i extrem fattigdom 2013 i jämförelse med 3,4 procent av övriga befolkning. Den officiella statistiken gör ingen etnisk åtskillnad.

Andelen romska barn är allt lägre ju högre upp man kommer i utbildningssystemet och därtill är det få romska barn som deltar i förskolan. Det finns *de facto* segregerade skolor av sämre kvalitet för romska barn men trenden är att antalet sådana minskar, delvis tack vare insatser från frivilligorganisationer.

Rumänien har sedan 2000-talets början haft strategier för hur romer ska integreras i samhället som berör utbildning, arbete, hälsa, boende, sociala tjänster, infrastruktur samt kultur och bekämpande av diskriminering. Det satsas nu på att öka andelen romska barn som går i förskola, bland annat genom kontantbidrag till familjer som låter barnen delta och att en lättare måltid erbjuds barnen. Vuxenutbildning arrangeras för personer som inte gått ut grundskolan, men sådan erbjuds ännu inte i tillräcklig omfattning, enligt data sammanställd av Eurostat. Vidare finns det projekt som syftar till

positiv särbehandling av romer med reserverade gymnasie- och universitetsplatser, 2016 fanns det till exempel 660 sådana vid olika universitet. Det finns en allt större grupp med romer som är välutbildade och öppet arbetar för romers rättigheter. Det senaste året har två romska statssekreterare - båda med ett förflutet som romska aktivister - innehaft nyckelposter, dels i EU-fondministeriet, dels i social- och arbetsmarknadsministeriet.

Den utbredda avsaknaden av ID-handlingar är ett av hindren för romernas deltagande i samhället men i november 2016 förenklades regelverket så att det inte längre finns krav på ett fast eget boende. Inom några år beräknas de flesta ha ID-handlingar.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Diskriminering på grund av sexuell läggning är enligt lag förbjuden. Acceptansen i samhället gentemot HBTQ-personer är emellertid låg. Det föreligger ett förslag till en grundlagsändring från paraplyorganisationen *Koalitionen för familjen*, vilken samlade cirka tre miljoner underskrifter. Syftet är att ändra grundlagens definition av ett äktenskap från den nuvarande benämningen som en union mellan två personer till en union mellan en man och en kvinna. Flera frivilligorganisationer har försökt att motarbeta ändringen som har behandlats i parlamentet. Förslaget kan komma att gå till folkomröstning våren 2017. I den senaste mätningen av HBTQ-personer mänskliga rättigheter i Europa för 2016 gjord av organisationen *International Lesbian and Gay Association* (ILGA) hamnade Rumänien på plats 25.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Flyktingar som beviljats uppehållstillstånd har lagstadgad tillgång till samma rättigheter som övriga befolkningen, bortsett från vissa politiska rättigheter. Enligt lag får inga utlänningar utvisas till länder där deras liv sätts i fara. Rumänien tar årligen emot runt 1 000 till 1 500 flyktingar, men är i första hand ett genomfartssland på vägen till västeuropeiska länder. Rumänien har en begränsad invandring och den som finns är ofta från grannländer som Moldavien. Samtidigt sker en omfattande arbetskraftsutvandring till framförallt västeuropeiska länder och man räknar med att över 3 miljoner rumäner har lämnat landet sedan 1990-talet för att söka sin försörjning utomlands.

Problem har uppdagats då flyktingar som blivit omallokerade till Rumänien genom EU:s omflyttningsmekanismer efter ankomst sökt sig vidare till tredje land, bland annat i hopp om bättre ekonomiska förutsättningar.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning garanteras rättigheter i lag och det finns en nationell strategi 2014-2020 för social inkludering av personer med funktionsnedsättning. Det förekommer dock brister i genomförandet. Kollektivtrafiken är inte anpassad till funktionshindrade, vilket gör att många inte kan utnyttja de subventionerade transportrabatter som finns. Även andra samhällsfunktioner och infrastruktur är sällan anpassade för människor med funktionsnedsättning. Arbetet med att stänga stora boendeinstitutioner för funktionsnedsatta och utveckla alternativt boende fortsätter. Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter uttryckte efter ett besök 2014 oro för levnadsförhållandena för funktionsnedsatta barn och vuxna på institutioner, samt över den bristande tillgängligheten till samhällsservice, inklusive utbildning. FN:s kommitté mot tortyr kritiserade i maj 2015 levnadsförhållandena på psykiatriska institutioner samt bristen på undersökningar av inträffade dödsfall.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1974. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1993 respektive 1991.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1974. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1970.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2003.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2009.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2011.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* signerades år 2008.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1991.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1994.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1995.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2008.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, ratificerades år 2016.

Europarådets straffrättsliga konvention om korruption, *Criminal Law Convention on Corruption*, ratificerades år 2002.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Svenska socialdepartementet och det rumänska social- och arbetsmarknadsdepartementet undertecknade i juni 2015 en gemensam deklaration om samarbete i frågor som rör utsatta medborgare, där fokus ligger på barn, jämställdhet och välfärd. I deklarationen uppmanas också till stöd för det civila samhällets aktiviteter i de länderna. Flera svenska frivilligorganisationer har sedan länge verksamhet i Rumänien, ofta med syftet att förbättra romers situation och nya projekt tillkommer kontinuerligt. Olika projekt för att främja utsatta personer bedrivs också av inhemska frivillorganisationer samt Världsbanken och Unicef. Många FN-organ lämnade eller minskade närvaron i Rumänien vid EU-inträdet 2007.

I den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige rekommendationer till Rumänien om att bland annat intensifiera sina insatser för att förbättra skolgången för romska barn samt stärka arbetet mot människohandel.